

N. 228.637



FRIEDRICH
Bruegel
Spiklenci

Friedrich Bruegel na portrétu Emila Stumppa,
Praha, 30. léta 20. století (Wienbibliothek
im Rathaus, H.I.N.-228637)

STERN*E

Přeložil Jiří Stromšík

|



Státní fond kultury ČR

ZukunftsFonds
der Republik Österreich



Bundesministerium
Wohnen, Kunst, Kultur,
Medien und Sport

Knihy vychází s finanční podporou hl. města Prahy, Státního fondu kultury ČR, Fondu budoucnosti Rakouské republiky, Rakouského spolkového ministerstva bydlení, umění, kultury, médií a sportu (sekce IV – Umění a kultura)

●●● Post Bellum

Vzdělávací aktivity k publikaci jsou připravovány ve spolupráci s Pamětí národa.

Translation © Jiří Stromšík, 2026

Epilogue © Eva Jelínková, 2026

© Sterne, 2026

ISBN 978-80-909560-0-1

Domovník z čísla osm pan Malý mohl ze své lóže pozorovat všechno, co se děje šikmo naproti před domem číslo jedenáct. Dělal to bez zábran, poněvadž věděl, že ho odtamtud nikdo nemůže vidět. Tím si byl jist. Jinak by číslo jedenáct nesledoval. Věděl, co v tom domě je. Firemní štíty na domovních vratech ho klamaly jen krátkou dobu. V tomto domě byli velice opatrní, jejich uklízečky přicházely z docela jiné městské čtvrti a zůstávaly celý den. To přece dnes už není vůbec obvyklé. Kdopak dnes najde uklízečku? A v tom domě jich měli nejmíň šest. Když někdo ty ženské viděl na ulici, nikdy by ho nenapadlo, že by to mohly být uklízečky, byly příliš dobře oblečené, a i když domovníkovi bylo hned jasné, že to nejsou žádné slečny písařky, zařadil si je, až když je viděl ohánět se hadrem a smetákem.

Pan Malý byl samozřejmě zvědavý a doufal, že se od žen něco dozví, ale tyhle zatracené ženské byly zcela zvláštní uklízečky, uměly mlčet a bylo nemožné seznámit se s nimi.

STERNE

Jedna, možná ta nejmladší a nejhezčí, mu alespoň odpovídala na pozdrav a později na úsměv. Takže na ni každý den čekal, aby ji pozdravil, až to bylo jeho vlastní ženě nápadné, začala nedůvěřovat čistotě pohledů na objekt jeho zvědavosti a podezřívát ho, že si chce s tou posluhovačkou něco začít, zatímco on se chtěl pouze dozvědět, oč v domě číslo jedenáct vlastně jde.

Domovník se nejprve domýšlel, že v domě je umístěna sekce generálního štábu, o níž se mluví jen šeptem. Býval kdysi domovníkem naproti jednomu takovému domu a tehdy se naučil rozeznávat, jak vypadá důstojník v civilu.

Jednoho dne Malý uviděl, jak do domu vchází jeden starý známý, a hned věděl, že s domem nemá co do činění armáda, nýbrž policie, přesněji řečeno: státní policie, která se teď pravděpodobně nazývá jinak, ale dělá totéž co vždy.

Panu Malému teď bylo pětapadesát let a od roku 1918 věci stále měnily jméno, po okupaci to vzdal, aby se učil novým názvům. Když do protějšího domu vešel pan Kubka, pak ten dům může mít co dělat jedině se státní policií. Pana Kubku dobře znal a pan Kubka znal jeho, protože pan Kubka si pamatoval každé jméno, které kdy slyšel, a každý obličej, který kdy viděl. Pan Kubka byl už v roce 1938 sekčním šéfem u státní policie a u něho se scházely všechny špionážní případy. Tak ho Malý poznal; byla to senzace jeho života, že svědčil proti špionovi.

Takže Kubka ve zdraví přežil všechno, Mnichov, okupaci, válku i poslední změnu vlády. Když ho Malý viděl poprvé vcházet do čísla jedenáct, Kubka rychle pohlédl na štítek s číslem, zda je to správný dům, a pak přicházel nejméně dvakrát týdně. Malý se rozhodl, že si na něj počíhá, a když pan Kubka jednoho dne vycházel z čísla jedenáct, narazil na mile se usmívajícího domovníka, který jej oslovil jménem a pozdravil „Dobrý den“, a pan Kubka, jako by jej viděl

naposled včera, pozdrav opětoval a zeptal se, jak se panu Malému po celá ta dlouhá léta vedlo. O několik dní později se objevil v Malého portýrské lóži, mluvil o počasí a že doba je složitá a pak – s pohledem na klopou domovníkova kabátu, na níž se skvěl stranický odznak – dodal, že Malý coby soudruh si jistě uvědomuje, že všechno je na vzestupu. Při loučení přešel Kubka od formálního vykání na stranicky soudružské tykání a pronesl polohlasně: „Je ti jasné, že to, co na čísle jedenáct uvidíš nebo uslyšíš, nejraději okamžitě zapomeň. A kdybys zpozoroval něco, co by se ti nezdálo v pořádku, tak mi zavolej. Ale nejdůležitější je: mlčet a neznat nikoho z lidí, co do čísla jedenáct vcházejí nebo z něho vycházejí, ani mne ne. Rozumiš, Malý?“ Kubka nechal domovníkovi lístek s telefonním číslem a odešel.

Kvůli tomu ke mně přišel, číslo už měl napsané, jenom kvůli tomu, uvažoval Malý. V jedenáctce musí být náramně tajné policejní oddělení, to jsem si měl domyslet sám, policie je dneska důležitější než armáda. Nic nevidět, nic neslyšet, to bude nejlepší.

Od nynějška domovník nezdravil pana Kubku, posluhovačku ani nikoho dalšího z čísla jedenáct a dával si dobrý pozor, aby sám byl z protějšího domu co nejméně vidět. Ale všechno, co bylo z čísla jedenáct vidět a slyšet, si v hlavě strádal, jen tak pro sebe, a jelikož byl vskutku tuze zvědavý člověk.

Dvanáctý duben 1949 byl deštivý a pošmourný den, takže se o sedmé večer již stmívalo.

Pan Malý vyšel na okamžik před dům, aby se podíval na oblohu, ale ve skutečnosti chtěl zjistit, jestli se v blízkosti čísla jedenáct pořád ještě potloukají ti dva mladí lidé, které už často pozoroval. Přicházeli každý druhý třetí den asi kolem sedmé a nejpozději v sedm patnáct už bývali pryč.

Mezi sedmou a sedmi patnácti téměř každý den přijížděla černá limuzína, z domu číslo jedenáct pokaždé vyšel rychlým

krokem vysoký plavovlasý, přibližně čtyřicetiletý muž, nepromluvil se šoférem ani slovo, nastoupil a vůz okamžitě odjel. Oba mladí muži buď zabezpečovali jeho odjezd, nebo se snažili vyzvědět, v kolik hodin vychází z úřadu. Malý měl dojem, že jim jde o to druhé. Dnes je však v sedm hodin už neviděl. Uvažoval právě, jestli si má ohrát na plynovém vařiči večeři – věděl, že mu žena připravila brambory v gulášové šťávě –, když tu se z protějška ozvala rána, jako když praskne pneumatika, jenom tišší, takže prudce obrátil hlavu a vyhlédl na ulici. A v témž okamžiku z domu číslo jedenáct vyšli oba mladí muži a odcházeli rychle, ne však v nápadném chvatu, jeden napravo, druhý nalevo. Bylo, jak Malý zjistil, přesně sedm hodin čtyři minuty. Na ulici bylo málo lidí a Malý stačil oba hodný kus cesty sledovat pohledem. A mohl popsat jejich oblečení. Jeden měl na sobě modrý plášť a měkký šedý klobouk, druhý žlutý příplášť a baret. Ani když se Malý za nimi podíval naposled, nekráčeli rychleji.

Malý se o ně přestal zajímat, protože naproti v čísle jedenáct se teď něco muselo semlít; lidé, jež domovník znal od vidění, vzrušeně vybíhali z domu a odjížděli pryč, jiné vozy přivázely další lidi, přijel i vůz se zdravotnickým označením, pak ještě jeden, a asi v osm hodin přijela ambulance, do níž přinášeli nosítka. A hodně oken dnes zůstávalo osvětleno až pozdě do noci. Jindy svítilo až pozdě do noci jen třetí okno zprava ve druhém patře, Malý si pro sebe tu místnost určil jako služebnu.

Nuže: Pan Malý si představoval, co se to mohlo stát. Ale ani ho nenapadlo, aby použil telefonní číslo, které mu dal Kubka. Po pravdě řečeno ho napadlo zavolat Kubkovi, ale zavrhl ten nápad, ve vlastním zájmu, ne aby chránil ty mladé muže.

V osm večer zpravidla končil v portýrské lóži a odcházel do svého bytu. Ne že by tam musel zůstat tak dlouho, ale byl domovníkem z vášně, rád viděl přicházet své nájemníky a přál si znát jejich návštěvníky.

Bylo již osm patnáct, když chtěl odejít. Tu přišel Kubka. Pan Kubka osobně, to znamená, že se naproti muselo semlít něco velice vážného. Pokud byl Kubka rozčilený, nedal to na sobě znát a zeptal se: „Býváš tu tak dlouho vždycky? To není zrovna lehká služba.“

„Vždycky, skoro vždycky to trvá tak dlouho. Hodně nájemníků si u mě nechává klíče, prádelna je denně obsazená a já musím přebírat klíč –“

„To stačí,“ přerušil ho Kubka, „rád bych věděl, jestli jsi tu byl od sedmi do půl osmé.“

„Samozřejmě jsem tu byl, v sedm jsem si tady na vařiči ohřál večeři a pak ji snědl. Jídlo, soudruhu, ještě pořád není, co by mělo být; brambory v gulášové šťávě, to by si mi před válkou žena netroufla naservírovat. Teď to mám třikrát týdně. Vláda by opravdu měla něco dělat...“

Kubka trpělivě poslouchal, ale nyní ho přerušil: „Žerty stranou, Malý, ta věc je vážná. Neslyšel jsi výstřel? Přibližně po sedmé, pět, šest, sedm minut po sedmé?“

„Ne! Nic jsem neslyšel.“

„Dobrá!“ řekl Kubka, „to je jasná odpověď. Neviděls v tu dobu vycházet z čísla jedenáct nějakého nápadného člověka? Nebo i víc lidí?“

„Neviděl, soudruhu,“ odvětil Malý, a tím oslovením podtrhl, že nemluví jen jako občan, nýbrž také jako straník: „Ne, soudruhu, neviděl jsem nic. Jedl jsem ty své brambory se šťávou.“

„Hm!“ zabručel Kubka zamýšleně: „K ostatním domovníkům jsme poslali agenty. Tam jsme neočekávali žádné velké výsledky. K tobě jsem přišel sám, protože vím, že jsi dobrý pozorovatel a“ – přitom se trochu pousmál – „taky zvědavý člověk, což vítáme, protože nám to poslouží. Takže, Malý, zapřemýšlej, nezpozoroval jsi nic nápadného? I nejmenší, sebenepatrnější věc může být důležitá.“

V Malém to hrklo, přece jen měl posledně říct, co viděl a slyšel, ale teď už nemůže zpátky. Musí teď trvat na svém. Aby zamaskoval své odmlčení, nabídl Kubkovi cigaretu a sám si jednu vzal: „Ne, soudruhu, bohužel jsem si ohříval jídlo, pak je jedl a číslo jedenáct mě nezajímalo. A vůbec: od chvíle, kdy jsi se mnou mluvil o čísle jedenáct, jsem zavíral oči i uši. Přiznávám, soudruhu Kubko, že jsem zvědavý, ale vím, co si jako člověk, občan a soudruh můžu dovolit, nebudu přece sledovat policii, tím bych překročil hranice, které má domovník.“

Ten chlap, pomyslel si Kubka, něco ví, jinak by tolik nemluvil. Ale nemůžu se s ním zdržovat. A Malému řekl: „Dobrá! Když tě budeme potřebovat, zavoláme tě, a pak ať přijdeš hned!“

„Vždycky rád posloužím!“ zněla Malého odpověď. „Tam naproti se snad něco stalo?“ Ale Kubka ho mávnutím ruky umlčel, stejně jako všichni jeho kolegové pokládal otázky policistovi za drzost. A vzápětí byl pryč.

Pan Malý byl spokojen, že na sobě, jak si myslel, nedal nic znát; ale příliš dobře se necítil. Teprve když od něj Kubka odešel, mu napadlo, že v kritické době vyšel na okamžik před dům, jestli ho někdo viděl, je to komplikace, a Kubka nikdy neuvěří, že Malý nic neviděl. Ale ani v tom případě samozřejmě není cesta zpátky. A konec konců: viděl snad něco zvláštního? Samozřejmě, že každý den vcházelo do domu číslo jedenáct hodně lidí, kteří z něho museli zase vycházet. Takže to, co viděl, nebylo nic neobvyklého. Běžné věci každodenního života nebyly v žádném případě nápadné a on měl právo je přehlédnout.

Ta věc mu nedoprávala klidu. Několikrát se už už chystal povědět o ní své ženě, ale přiznal se jí, co zpozoroval a o čem mluvil s Kubkou, teprve když leželi v temném pokoji v manželských postelích.

Žena se rozkatila: „Ty hlupáku! Obyčejnému špiclovi bys mohl vyprávět ty největší pitomosti, ale lhát Kubkovi může jenom idiot. Proč jsi to udělal?“

„Proč asi! A ty to sama dobře víš. U vážných případů – a tohle je moc vážný případ, protože v čísle jedenáct určitě někoho zabili – se vždycky ptají, co člověk dělal za protektorátu, kde pracoval, vytahují všechny ty staré krámy, čtyři roky po protektorátu. Takže bych zas musel vyprávět, že jsme pracovali u německého plukovníka v Brně, já jako sluha, ty jako kuchařka, a že jsme málem odešli s ním, kdyby nemusel tak honem pryč, že jsme měli německé příděly, zkrátka všechny ty blbosti, jako kdybychom vždycky, i v té době u plukovníka, nebyli dobří vlastenci, i když na naše vlastenectví nemáme žádné svědky. Když to teď budu muset vyprávět policii, budou z toho jen nepříjemnosti. Teď všechno souvisí se vším. Když budeme Kubkovi vyprávět, kde jsme byli za protektorátu, tak se to dozví partaj a vyhodí mě. A když vyletím z partaje, dozví se to šéf bytáku, a město nebude ve svých domech trpět domovníka, který byl vyloučený ze strany.“

Žena, zřídka kdy spokojená s vysvětlováním svého muže, nebyla spokojená ani nyní: „Oba jsme v partaji prověřeni, razítko je v legitimaci, to se pak už tolik nevyptávají. A ty vynecháš takovou příležitost na nás upozornit. Místo abys ukázal, jak jsi bdělý, lžeš Kubkovi. Ještě není pozdě, zítra Kubkovi zavoláš a řekneš mu, že já jsem všechno viděla z bytu číslo dvě v mezipatře, ale jak důležité je moje pozorování, jsem si uvědomila, až když jsem slyšela, co se v čísle jedenáct stalo.“

Paní Malá, jež většinou měla poslední a rozhodující slovo, je měla i tentokrát; a jako poslední tečku dodala: „Jestli všechno klapne a oni ty chlapy chytanou, musíš se stát šéfem bytáku ty a já ti budu pořád moct strkat pod nos, že ses jím stal, jelikož máš bdělou a chytrou ženu!“

Jan odvrátil pohled od sousedů. Když se obracel ke své sklenice, spatřil v nejvzdálenějším rohu Helenu Jablonskou, docentovu sestru. Usmála se na něho a Jan ji pozdravil.

Dá-li se nějaký zákon porušit beztrestně, pak rozhodně ne zákon konspirace, řekl si.

Helena mu nenápadně pokynula, zvala ho ke svému stolu.

Jan dělal, že pozvání nevidí. Protože, řekl si, když se mi něco přihodí, nesmím do neštěstí strhnout i Helenu. Nejlepší by bylo okamžitě z vinárny odejít.

Privolal číšníka. Pak ho ale napadlo, že Jablonská je možná tady, aby si s ním promluvila, možná jej celý večer hledala a nakonec dorazila sem, protože věděla, že Jan do této vinárny někdy chodí. Znejistěl a zůstal sedět.

Číšník mu přinesl třetí koňak, a když se naklonil, aby postavil sklenici na stůl, řekl tak, aby to slyšel pouze Jan: „Ta dáma v rohu si přeje s vámi mluvit. Mám koňak přenést tam?“

Přecházejte k Heleninu stolu si Jan řekl: Pokud je tu nějaký špicl, tak viděl, že jsme koketovali a pak se seznámili. To není zakázané. Ještě ne!

Helena se usmívala. Jedině ten, kdo by ji pozoroval pečlivě, by poznal, že úsměv jen předstírá. Umělý úsměv stále dodržovala; čas od času, když ji rty již bolely, úsměv vzdala, a pak se jí na tváři objevil výraz nejhlubšího zoufalství.

„Bratra,“ zašeptala, „dnes v pět hodin zatkli. V šest si přišli pro Frantu.“ A teď vypočítávala jméno za jménem lidí, kteří byli mezi pátou a šestou pozatýkáni. Antonínovo jméno mezi nimi nebylo, to byla první důležitá zpráva. Jestliže zatýkáni proběhlo mezi pátou a šestou hodinou, nemělo nic společného s akcí v domě číslo jedenáct, to byla druhá důležitá zpráva.

Jan dosud neřekl ani slovo, přemýšlel. Helena byla netrpělivá, pokládala jeho mlčení za nepozornost a začala automaticky opakovat, co řekla před chvílí. Když skončila výčet jmen, dodala ještě: „Při domovní prohlídce, jak mi řekla Josefova hospodyně, nic nenašli. Těch pár papírů, které Josef měl, bylo uschováno jinde a já jsem je spálila.“

Jan stále ještě mlčel. Jednoduše nevěděl, co by měl říci. Helena bubnovala prsty na stole, a jako by chtěla vysvětlovat to, že něco ví, řekla: „Já jsem s organizací neměla přímo nic do činění. Ale jednou týdně mi Josef vždycky všechno pověděl, prostě proto, abych v situaci, jako je ta dnešní, mohla zasáhnout, spálit papíry a varovat lidi. Ale s tak rozsáhlým zatýkáním a s tím, že se všechno sběhne najednou, Josef nepočítal. Snažila jsem se varovat, ale všude jsem přišla pozdě. Muselo to přijít zrovna teď, když organizace už překonala své dětské nemoci. Minulý týden vydali dva letáky a jejich rozšíření proběhlo hladce. Josef a... jiní byli přesvědčeni, že brzy budou schopni vydávat pravidelně vycházející noviny. Viděli v tom znamení síly, příznak vzrůstajícího odporu; nacházeli

pomoc, kde by se ji nikdy neodvážili očekávat. A teď jsou zatčeni, všichni kromě vás, Antonína a Mirka.“

Helena znovu vypočítávala jména zatčených. „Vysvětlete mi to, Jene! Co teď bude?“

Jan si nejprve pomyslel, že žena, jež to vše vyprávěla se svým nuceným úsměvem, musí být blázen.

Šíleným činem bylo určitě to, že běhala adresu od adresy, aby varovala. Je zázrak, že nezatkli ji samotnou. Jejím jediným rozumným činem bylo zničení těch papírů. Jak mohl Antonín Jablonského tak přecenit a dopustit, aby muž bez zkušeností s konspirací převzal vedení a aby lidé, kteří měli za sebou dlouholetou konspirační školu, byli nasazováni na malé a nedůležité úkoly. Stejně nešťastný byl svého času začátek proti Němcům. Už zase se všechno zapomnělo a zase se musí začínat od nuly. Divné je, že Helena, která toho tolik ví – jména jemu neznámá, plány na letáky, o nichž on nic neví –, a je ještě divnější, že Helena zřejmě nemá ani ponětí o dnešní akci. To je nevysvětlitelné. Třeba Helena lže, třeba je proti vlastnímu bratrovi, třeba je proti organizaci a pro režim.

Tuto domněnku však okamžitě zavrhl; znal Helenu příliš dobře.

„Já ještě nevím, Heleno, co se dá dělat. Po půlnoci budu moudřejší. Mám se dnes setkat ještě s někým.“

Helena se krátce a pronikavě zasmála: „Chcete se mě zbavit, Jene. Po půlnoci se můžete setkat jen se dvěma lidmi: Mirkem nebo Antonínem. Všichni ostatní jsou zavření. Nikdo kromě vás, Antonína a Mirka není na svobodě. A vy si tu klidně sedíte a popijíte koňak. Pozorovala jsem vás celou dobu. Dělal jste, že mě nevidíte. Musela jsem vás ke svému stolu pozvat přes číšníka. Chtěl jste se přede mnou skrýt. Máte přede mnou co skrývat. Připravujete se na to, abyste zmizel, jako zmizela vaše přítelkyně Jarmila –“

Jan jí skočil do řeči: „Chápu vaši nervozitu, ba zoufalství. Mně můžete bez obalu říkat, cokoli pokládáte za správné. Ale o Jarmile nemluvte...“

„Dobrá, dobrá,“ odvětila Helena, „fakt je, že až na tři muže, vás, Antonína a Mirka, pozatýkali všechny, kteří patřili ke kruhu bratrových přátel, tedy k organizaci, jak jsme tomu kruhu říkali. Jeden, dva, tři z našich přátel mohli být zatčeni, protože na sebe upozornili, protože svůj názor na vládu projevovali příliš nahlas. Ale nebyli zatčeni tři, nýbrž všichni s výjimkou tří. Žádný při nějaké zakázané aktivitě. Za tři měsíce, co je organizace činná, nebyl při žádné akci zatčen jediný člověk. Právě teď, když chtěli skončit s letáky a přejít na noviny, protože začali mít pocit, že stojí na pevné půdě, když všude začíná hrát roli odboj, právě teď přijde ten úder. Způsob, jak byli přátelé zatčeni, prokazuje, že tam byli donašeči. Mluvím s vámi, Jene, proti všem zákonům konspirativní práce otevřeně, protože je mi už lhostejné, jestli budu zatčena. Že mě seberou, je pravděpodobné už proto, že oni stejně jako nacisté nechávají pykat celé rodiny. Bratr mě úmyslně nechával mimo organizaci, ale vybavil mě všemi informacemi, právě pro takovouhle situaci. To donašečům nemohlo zůstat utajeno. Dokonce i když zůstanu na svobodě, nevím, co si s tím, co vím, mám počít, a nikdy se nezbavím studu, že jsme se v letech německé nadvlády víc nepouchili.“

Jan zkoumavě hleděl na Helenu, na její obočí, při řeči vzrušením vysoko povytažené, na svráštěné čelo, k úsměvu zkřivené a výrazně namalované rty. Pod pudrem a šminkou musela být její tvář vpadlá a šedivá zoufalstvím.

Než mohl něco říci, opakovala: „Na svobodě jsou tři muži. Vy, Jene, Mirek a Antonín. Mirek, kterého znám, není ve svém bytě, ale není tam ani policie. Antonína neznám,

nikdy jsem ho neviděla a nevím, kde žije. Ve vašem bytě, Jene, je policie, a vy jste se ani nepokusil do bytu vstoupit.“

Teprve nyní ji Jan pochopil. Helena vyslovila podezření, že on, Jan, je jedním ze špiclů, a podezřívala i Antonína a Mirka. To odpovídá zkušenosti; jeden špicl v organizaci vyvolá u těch, kteří ušli zatčení, nedůvěru, rozklad.

Kontrast mezi jejich vlastní akcí a Heleniným podezřením mu na rtech vyloudil úsměv: „Opravdu, Heleno, nevíte, proč jsem dnes mezi pátou a šestou nebyl ve svém bytě? Josef vám zamlčel zrovna tohle?“

„Ne! Ne! Jene! Nesnažte se teď odvolávat na někoho, s kým vás nemohu konfrontovat. Mým úkolem bylo nic nedělat a všechno vědět. Já jsem sejf organizace, v němž jsou uložena všechna tajemství. Josef je metodický člověk, nikdy nic neopomněl. Ale vy, Jene, a Mirek jste něco opomněli. Před čtrnácti dny, přesně dnes před čtrnácti dny, ani jeden z vás nepřišel za Josefem, když vás očekával. Myslel si tehdy, že vás zpráva nedostihla. Fakt, že jste tehdy chyběli, dnes vypadá velmi podivně.“

„Před čtrnácti dny? Neviděl jsem Josefa přinejmenším tři týdny a setkal jsem se jen se svou spojku a samozřejmě s Mirkem.“ Jan při těch slovech hleděl do sklenice, nyní se podíval na Helenu, usmívala se, a nebyl to její hraný úsměv, nýbrž skutečný úsměv vyjadřující výsměch a převahu: „To je zvláštní, Jene, vaše spojka, Mirek a vy, zrovna ti tři muži, kteří nebyli zatčeni. Na vás je leccos zvláštní, Jene, a v poslední době jste byl velmi tajnůstkářský, vy a vaše Jarmila.“

Jan neodpověděl hned; pak váhavě řekl: „To, co děláme, Heleno, je šílené; to, že tu sedíme, jako by kolem nás bylo bezpečno, je šílené. Že v záchvatu žárlivosti zmiňujete Jarmilu, je šílené, protože vnášet do odbojové činnosti osobní motivy znamená rozklad. Ale – možná je to pravá chvíle,

abychom byli šílení. Včera jsme byli přese všechno ještě lidé, protože jsme nevěděli, že nás hledá policie. Dnes se ještě pokoušíme utéct a ukrýt se. Zítřka, ve vězení, budeme věřit, že žijeme, protože ještě nebudeme vědět, že jsme mrtví –“

Helena jej přerušila: „Příliš filosofujete, Jene! Příliš se odvoláváte na své zkušenosti z odboje. Zapomněl jste, jak dlouho se známe, že jsme se znali i v odboji za války.“

„Dobrá, Heleno, odpovím vám.“ Jan si zapálil cigaretu a dopil poslední doušek koňaku.

„Alkohol v ilegality,“ podotkla Helena uštěpačně, „je jed. Jaké je to vaše oblíbené slovo? Rozklad.“

Jan odmítavě mávl rukou: „Heleno, buď víte, v čem už několik týdnů spočívá moje práce, nebo předstíráte, že to nevíte, nebo jste instinktem ženské žárlivosti vytušila, že mezi mojí prací a Jarmilou je spojitost, kterou, jak si myslím, znám jen já sám. Ale nejdřív musím, Heleno, říct: vaše žárlivost je nesmyslná; pro mě jste byla vždy přítel a – odpusťte – nikdy žena. Vždycky jste to věděla. Toto je nejnevhodnější okamžik, abyste dávala průchod své žárlivosti na Jarmilu.“

„Ach,“ přerušila ho Helena, „musíme o ní opravdu tolik mluvit?“

„Musíme! Vy, Heleno, nesmíte couvat před tím, co jste sama začala.“

„Stačí, Jene, když řeknete, kde Jarmila je a proč se skrývá. Možná že organizace není úplně ztracená, možná se ještě několik přátel dostane na svobodu, a v každém případě, i když naše organizace bude zlikvidována, je třeba objasnit, jak k jejímu zániku došlo.“

„Tak dost, Heleno! Když mě nebudete přerušovat, dozvíte se všechno, když už jste ten sejf, v němž jsou uložena všechna tajemství.“

„Budu poslouchat, bez přerušování, a vynasnažím se myslet na to, že jste podle mé zkušenosti ještě nikdy nelhal.“

„To, o čem chci mluvit, začíná jako osobní příběh, jako soukromá zpověď. Možná že naposled mluví se svobodným člověkem. Jarmilu jsem našel před čtyřmi roky. V prvních dnech po osvobození, kdy jsme věřili, že začíná nový život, normální život, jaký jsme od Mnichova neznali.“

Od počátku jsem věděl, že návrat k normalitě už pro nás není možný. Od počátku jsem věděl, že jsou mezi námi lidé, zpočátku určitě hodně lidí, kteří kašlou na naši svobodu, kteří se odvolávají na Jaltskou konferenci, co nás přičkla k Východu – lidé, kteří se sami Východu podřídili ještě dřív, než to někdo žádal.

Viděl jsem obcházet kolem nové udavače a nové patolizaly. Viděl jsem iluzionisty, kteří si mysleli, že se těch sedm let od Mnichova do osvobození dá jednoduše vymazat, a viděl jsem ty – bylo jich málo – kteří věděli, že o svůj život, o svou svobodu, o svoje místo ve světě musíme bojovat, pokud nemáme zaniknout. To všechno jsem věděl a – přiznávám – nechtěl to vidět. Snil jsem o tom, že se ožením s Jarmilou, budu mít děti a povedu soukromý život, nic než soukromý život.

Nemůžu po vás, Heleno, žádat, abyste Jarmilu viděla mýma očima. Pro mě od prvního okamžiku, kdy jsem ji spatřil, neexistovala žádná jiná žena. Bylo jí tehdy osmnáct. Líbilo se mi na ní všechno. Co na ní bylo ošklivé, se mi líbilo stejně jako všechno, co na ní bylo krásné. Chtěl jsem s ní emigrovat, ale odmítla. Milovala Prahu dětinsky groteskní láskou! Všichni v sobě máme kousek téhle groteskní lásky.

V létě 1947 jsme podnikli cestu po Francii. Po několika dnech na ni dolehla touha po domově a po čtrnácti dnech se jí ve Francii už nic nelíbilo. Chtěla do Prahy. Tu vazbu na domov jsem nechápal, protože Jarmiliny hlavní zájmy byly cizí jazyky, francouzština a angličtina. A nikdy si nepřála žít ve Francii nebo Anglii. Nechtěla opustit Prahu ani na krátkou dobu. Tak padl můj plán emigrovat a zůstal

sen o našem soukromém životě. Sen, že bude možné zařídit si soukromý život, v němž se člověk smí smát, plakat, zlobit se a radovat po libosti, a ne podle rozhodnutí strany, která kdysi vzala okupaci na vědomí až v roce 1941.

Pak přišel únor 1948, zvrát. Kdyby to byla revoluce! Ale byl to trik, kouzelnický kousek, na jehož strašlivý smysl jsme přicházeli až postupně.

A já? Já měl jediné přání, nadále udržet svůj soukromý život a nenechat do něj proniknout nic zvnějšku. Protože Jarmila i pak odporovala mému plánu emigrovat. ‚Patřím sem,‘ říkala, ‚tady jsem přežila Němce, tady přečkám i ty nové mocipány.‘

Jarmila pracovala od šestačtyřicátého jako překladatelka ve spojenecké pasové kanceláři. O své práci nikdy nemluvila, teprve později vyprávěla, že nikdy neměla v rukou nic důležitého nebo tajného. To vyprávěla po návštěvě jednoho pána z ministerstva vnitra. Ten muž byl podle Jarmilina vyprávění chytrý a zdvořilý. Nabízel jí nejprve práci u sebe v úřadě, dobře placenou práci, a vyhlídky na nějakou pozici, jestliže vstoupí do strany a absolvuje školení.

‚Tak mladým lidem, jako jste vy,‘ řekl, ‚nemáme za zlé, že dosud nejsou ve straně.‘ Jarmila práci na ministerstvu odmítla a o straně řekla, že to je velmi vážné rozhodnutí, které si ještě musí rozmyslet. Bylo těžké odpovědět jinak. Nejen těžké, nebezpečné. Ten muž byl spokojený. ‚Stačí nám úplně,‘ řekl, ‚když prozatím zůstanete ve spojeneckém úřadě. Budu vás pravidelně navštěvovat a vy mi pak bude vyprávět, jak tam o nás mluví, kdo tam žádá o vízum a jak se spojenci k těm žádostem staví, nic senzačního a nic tajného, jak vidíte. Věci, které ovšem nemusí být nedůležité z hlediska bezpečnosti státu.‘

Jarmila o té návštěvě dva dny nepověděla nikomu. Ani mně. Uvažovala, co má dělat, a nenacházela východisko,

poněvadž přání ministerstva vnitra nemůže nikdo odmítnout, aniž by se dostal do krajního nebezpečí. Splnit je také nemůže.

Po dvou dnech se Jarmila s tou historií svěřila svému anglickému šéfovi. Ten nechtěl odpovědět hned. Zřejmě si promluvil s jinými lidmi z velvyslanectví. O den později si Jarmilu zavolal a řekl jí, že propustit ji nemůže, poněvadž by ji tím vůči ministerstvu přivedl do zlé situace, a ani ji propustit nechce, protože kdyby to udělal, dostal by jako novou překladatelku nějakou osobu od počátku pověřenou ministerstvem. Pokud by však Jarmila chtěla odejít do zahraničí, pokusí se to zařídit. Ale Jarmila o něčem takovém nechtěla ani slyšet, to by byl útek, ještě než se stalo něco, co by ji k tomu donutilo. Na což Angličan řekl, že to chápe, ovšem jakmile ona úředníkovi ministerstva sdělí, že mu nechce sloužit, bude příliš pozdě i na útek. Za těchto okolností zbývá jediná možnost, totiž tomu člověku z ministerstva dodávat jisté věci, které jsou nedůležité, nebo které on k tomu účelu vymyslí, a jinak je třeba vyčkat, jak se ta záležitost bude vyvíjet dál.

Jarmila mi všechno vypověděla a já jsem jí radil, aby odešla do zahraničí. Slíbil jsem, že přijedu za ní, legálně či ilegálně, a líčil jsem jí, jak budeme moci venku vést normální život, po němž jsme toužili. Jarmila trvala na svém.

Prohlásila, že přece nemohou jednoduše odejít všichni, kdo nesouhlasí s novým režimem, je třeba zůstat zde a klást odpor, jako jsme kladli odpor za německého panství. Potom i tento režim, který den ze dne ztrácí přívržence, zeslábně a zhroutí se, a pak budeme nejen my, ale všichni lidé zase moci vést normální život.

Samozřejmě jsem Jarmilino rozhodnutí nepřijal bez námitek, samozřejmě jsem jí říkal, že nechuť odejít do zahraničí souvisí se setrvačností myšlení a se strachem z nezvyklých poměrů, samozřejmě jsem jí řekl, že jsem po celou dobu

okupace aktivně bojoval a nemám již sílu pustit se nyní opět do boje proti novému režimu.

Ale Jarmilino rozhodnutí bylo neotřesitelné. Když jsem jí řekl, že se na nový boj necítím dost silný, prostě se mi vysmála.

Tyto Jarmiliny zážitky, o nichž jsem, jak mám ve zvyku, hodiny dumal, mi daly ponaučení. Vlastně jsem je nepotřeboval, já jsem se jenom snažil – nesprávně a neomluvitelně – nebrat v úvahu to, co vím. To ponaučení znělo, že když všichni žijí v nesvobodě a útlaku, nemůžu já sám být svobodný.

V těch dnech jsem se zase sblížil s Mirkem, starým kamarádem ze zbrojovky před válkou; prodiskutovali jsme celé noci, on byl ve straně, já měl ke straně záchvaty sympatií. Tak jsem se dostal do přátelského kruhu vašeho bratra, Heleno, a když jsem tam zase našel Antonína, starého přítele z válečných časů, začal jsem se v konspiraci zase cítit jako doma.

Vrátil se mi starý pocit. Je vždy velice zvláštní, když něco prožíváme podruhé. Já jsem podruhé prožíval toto: Když jsem za okupace také začal s letáky, měl jsem toho jednoho dne dost. Ti druzí měli kulometry, a my kousky potíštěného papíru. Přesně to se se mnou stalo nyní. Měl jsem po krk papíru a manifestů. Oni mají stát a dělají si s ním, co se jim zachce, a co máme my, je zase jen papír. Mohli bychom roznášet stejný kus papíru, který jsme roznášeli proti Němcům. A stejně jako tenkrát jsem toužil po jiné, nebezpečnější práci.

Takže Jarmila se každý týden nebo každých čtrnáct dní setkávala s tím úředníkem z ministerstva vnitra a vyprávěla mu to, na čem se domluvila ve svém úřadě. Po jistou dobu byl ten chlap spokojený. Jednal s Jarmilou, jako by jí důvěřoval. Posléze své požadavky stupňoval. Předkládal jí dlouhé seznamy otázek. Dotazoval se na aféry, s nimiž Jarmilin úřad neměl nic společného a na něž by dokázal získat odpověď jen profesionální vyzvědač. To mu také jednoho dne řekla.

Nato se zasmál a řekl, že pro toto povolání se ona, Jarmila, zjevně hodí.

Opět jsem jí navrhl, aby se mnou odešla do zahraničí, opět odmítla. Nechtěla vidět, že je v nebezpečí života; že ministerstvo jednoho dne bude mít dost její hry a že pak zbývá jediné řešení, totiž svědka a člověka zasvěceného jako ona definitivně odstranit. Vysmála se mi. Byla přesvědčena o hlouposti ministerstva. Marně jsem se jí snažil přesvědčit, že není nic nebezpečnějšího než podceňovat protivníka, že jeho hloupost není neomezená stupidita a že v tomto rámci je ministerstvo velmi efektivní. Nic nepomáhalo. Ještě několik týdnů se jí dařilo ministerského úředníka držet na distanc.

Jednoho dne byla Jarmila postavena před rozhodnutí. Ten chlap jí předal složku listin a žádal, aby je vpašovala do registratury, aby se pak při domovní prohlídce daly najít. Prohlédl jsem si ty papíry. Byla to tabulka o těžbě uranu v Jáchymově, dokument o dislokaci vojenských útvarů a sešit s přednáškami o strategii v budoucí válce, údajně ze školy pro štábní důstojníky v Moskvě. Všechno švindl, všechno vymyšleno. Kdyby však ty papíry našli ve spojeneckém úřadě, dal by se z toho udělat parádní špionážní případ a nikdo by neuvěřil ani nejoficiálnějším prohlášením, že papíry tam byly vpašovány.

Opět jsem navrhoval odjezd, Jarmila opět odmítla, tentokrát s odůvodněním, že musí z co nejtěsnější blízkosti sledovat, jak celá záležitost dopadne; potom – potom co nejrychleji odjedeme. Namítl jsem, že potom už bude pozdě, ale ona se mi v povýšené sebedůvěře vysmála. Papíry spálila a tomu chlapovi řekla, že dokumenty jsou uloženy v registratuře. Mně řekla, že registratura, již vede sám šéf, je tak malá, že je docela uvěřitelné, že šéf při listování svými spisy narazil na cizí papíry a odstranil je, takže jí ministerstvo může stěžít něco dokázat.

Priznám se, že jsem vážnost celé věci podcenil, pochyboval jsem, že se ministerstvo odváží provést ve spojeneckém úřadě domovní prohlídku; byl jsem přesvědčen, že takovou provokaci západních mocností nebude riskovat.

Ukázalo se, že jsem se pořádně zmýlil. Asi týden po tom, co ministerstvo Jarmile předalo ty papíry, obsadila policie ve tři hodiny odpoledne spojenecký úřad. Šéfovy protesty nic nez mohly. Policie mu dovolila telefonovat, ale s prohlídkou začala okamžitě. Zatímco se britské velvyslanectví snažilo dostihnout ministra zahraničí, prohledávala policie registraturu. Jarmila a šéf přihlíželi. Policie přirozeně dokumenty předané Jarmile nenašla. Našla však tři jiné dokumenty a Jarmila ke svému zděšení poznala, že ministerstvo má v úřadě ještě někoho jiného, někoho, kdo je poslušnější než ona.

Jarmila byla před očima svého šéfa zatčena, neměla možnost říci mu ani slůvko. Odvezli ji na ředitelství bezpečnosti. Mezi vyslyšajícimi byl i úředník ministerstva vnitra, který Jarmilu už několik měsíců navštěvoval. Žádali od Jarmily, aby podepsala prohlášení popisující spojenecký úřad s mnoha detaily jako špionážní centrálu. V prohlášení se zmiňovalo šest dokumentů, i ty tři, jež Jarmila spálila. Jarmila odmítla, řekla s úsměvem, že celé prohlášení je jedna lež. Úsměv ji měl brzy přejít.

Večer ležela ve své cele na ředitelství bezpečnosti, uzlíček bolavého masa, v horečce, skoro v bezvědomí.

Příští den Jarmilu vyslyšali znovu. Výslech vedl šéf státní bezpečnosti Robert Šámal. Nedovedete si představit, jaké úsilí mě stálo získat tyto informace. Jarmila opět odmítla podepsat předložené prohlášení. ‚Postavíme vás před soud,‘ řekl Šámal. ‚Pak řeknu pravdu,‘ odvětila Jarmila. ‚Ještě máme ve znaku husitské heslo: Pravda vítězí! Myslím tedy, že nemůžete mít nic proti tomu, když řeknu pravdu. Vypovím,

že jste za mnou poslali úředníka, toho pána, který sedí tamhle v koutě, a že jste se pokoušeli udělat ze mne špiónku.‘

‚Před soudem,‘ odpověděl Šámal s úsměvem, ‚budete mít možnost říkat všechno, co pak ještě budete chtít říct.‘

Mezitím o případu referovaly ranní noviny, naše ministerstvo zahraničí ještě téže noci požadovalo, aby Jarmilin šéf opustil republiku, a ten okamžitě z Prahy odjel. Šámal dal Jarmile ranní noviny: na přední straně bylo otištěno prohlášení a pod prohlášením Jarmilino jméno.

Šámal se smíchem řekl: ‚Váš souhlas jsme otiskli s předstihem.‘ Po malé odmlce dodal: ‚Po tomto vašem prohlášení, které dnes vyšlo ve všech našich novinách a pravděpodobně již bylo otištěno i v zahraničí, nemáme v úmyslu postavit vás před soud. Vždyť jste nic neprovedla. Kdyby někdo namítal, že jste tak dlouho pracovala pro Západ, pak je vaše dnešní prohlášení přímo skvělý případ účinné lítosti. Jestliže prohlášení podepíšete a převezmete úkol, který vám kolega navrhol již před několika týdny, propustíme vás na svobodu. Vaše paní matka už na vás velmi toužebně čeká.‘

Místo toho, aby podepsala, dostala se na svobodu a pak se mnou odjela do zahraničí, což by teď samozřejmě bylo daleko těžší, Jarmila opět odmítla. Prý neřekla nic víc nežli: ‚Ne. Mám všeho dost!‘ Ať už to byla tato forma odmítnutí, která Šámala přivedla na tu myšlenku, nebo to byla nutnost pojistit se před žalobcem, jisto je, že příštího rána našli Jarmilu v její cele mrtvou.

Její mamince sdělili, že se v návalu pomatení smyslů oběsila. Protože dnešní mocipáni ještě neovládli dokonalou rutinu nacistů, byla mrtvá předána pozůstalým ke zpopelnění. Nevypadala, jako vypadají oběšení. Parte se nerozesílala. Při kremaci nebyl přítomen nikdo cizí a Šámal k sobě povolal Jarmilinu matku, aby jí řekl, jak velmi toho případu lituje a že je v zájmu všech zachovat o něm mlčení.

STERN*E

SPIKLENCI FRIEDRICH BRUEGEL

Z německého originálu *Verschwörer*
(Zürich, Europa-Verlag 1951)

přeložil Jiří Stromšík

Doslov Eva Jelínková

Redakce Michaela Jacobsenová
a Eva Jelínková

Typografie a obálka,

sazba z písma Literata Jiří Císler

Tisk PBtisk, Příbram

V roce 2026 vydalo nakladatelství
Sterne – Eva Jelínková

Počet stran 360

Vydání první

ISBN 978-80-909560-0-1

STERN*E